Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Aralık 2012 Cilt 14 Sayı 2 (289-300)

DEMOS KÜLTÜ VE PERSONİFİKASYONU

Işık ŞAHİN*

ÖZET

Demos sözcüğü Grekçede farklı anlamlar içerir ve bu anlamlar kesin bir şekilde birbirlerinden ayrılmamaktadır. Halk ya da halkın bir bölümü, halk meclisi, demokratik bir rejim ve köy tüm bunların hepsi demos anlamındadır. Atinalılar kendi yönetim şekillerinin özgün olduğuna ve diğer yönetimlere model oluşturduğuna inanıyorlardı. Bu düşüncelerin sonucunda Atina' da *Demos* Kültü doğmuştur. Atina Agorasının dışında Nympheler Kültü ile birlikte, MÖ. 5. yüzyıldan itibaren "Demos Kültü" tapım görmüş ve MÖ. 3. yüzyılda Atina' da, "Demos ve Kharitler Kutsal Alanı" oluşturulmuştur. Demos bir karakter olarak olasılıkla ilk kez MÖ. 424 yılında Aristophanes' in "Şövalyeler" oyununda görülmüştür. Görsel sanatlarda demosun bilinen ilk personifikasyonu MÖ. 5 yüzyılın son çeyreğinde Atina Agorası' ndaki Parrhasios' un resmidir. Bunu Euphranor ve Aristolaos' un resimleri izler.

Anahtar Kelimeler: *Demos, Kült, Personifikasyon, Atina.*

THE CULT OF DEMOS AND PERSONIFICATION

ABSTRACT

The word of *Demos* has different meanings in and these meanings were not distinguished from one another precisely Greek language. The people or a section of the people, people assembly, a democratic regime, and village, all of them have the meaning of the demos. Athenians belived that their own regime was original and constituted a model to other regimes. As a result of these considerations "The Cult of Demos" was born in Athens. The Cult of Demos has been worshipped outside of the Athenian Agora with Nymphs since fifth century BC. and "The Cult of Demos and Charites" has been established in the third century BC. in Athens. Demos was seen probably first time as a character in Aristophanes' *Knights* in 424 BC. It is the

* Yrd. Doç. Dr., Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, i_sahin22@hotmail.com.

last quarter of the fifth century BC. that the first known personification of Demos in visual arts was created in a painting by Parrhasios, fallowed by the ones of Euphranor and Aristolaos.

Key Words: *Demos, Cult, Personification, Athens.*

1. GİRİŞ

Demos sözcüğü Grekçede özellikle de Atina' da farklı anlamlar içerir. İlk anlamı halkın, daha açık bir deyişle vatandaşın tümünü belirler. Bu vatandaşlar kent yasasından yararlanabilen vatandaşlardır.[1] Demos sözcüğü aynı zamanda vatandaşların bir bölümünü, yoksulları yani zenginlerin ve soyluların karşıtı olan halkı belirtmek için de kullanılmıştır. En son olarak da demos sözcüğü, demokraside özgün anayasası olan halk topluluğunun karar verebildiği bir demokratik rejimi ifade eder.[2] Aristoteles (*Politika,* 1301b 39-40) ve Thukydides (*Historiae,* 6.39.19) demos sözcüğünü demokrasi ile aynı anlamda kullanmışlardır.[3] Bu bağlamda demos, Atinalılar tarafından "meclis" (*ekklesia*) anlamında da tercih edilen bir kelime olmuştur.[4]

Demosun organizasyonu bazen reformist bir kişinin isminin geçtiği bir organizasyondur. Buna en güzel örneklerden bir tanesi Attika için MÖ. 509 yılında Kleisthenes' dir. 509 tarihinden itibaren demos sözcüğü -veya genellikle çevrildiği şekliyle "deme"-[5] küçük köy ve köy ile ifade edilir. Bu iki sözcük birbirlerinden kullanılış olarak ayırt edilemez, ancak resmi açıdan bir farklılık olabilir. Küçük köydeki resmi yapılaşma öncelikle Attika' dan başlayarak bu tarihten itibaren farklılık kazanır. Attika' da Kleisthenes' den önce de demoslar vardı. Ancak Kleisthenes anlamını değiştirmeksizin

---

[1] Vatandaşlar arasında yabancılar da bulunabilirdi, ancak bir yabancının vatandaşlığa kabulü tüm kent halkının kararı olup, bu kararı kent meclisi verirdi (*CIA* II, 50, I. 14 εὐεργέτης τοῦ Ἀθηναίων δήμου)

[2] *DS* II/1, s.v. "Demos", s. 76.

[3] M. H., Hansen, "The Concepts of Demos, Ekklesia, and Dikasterion in Classical Athens", *Greek, Roman, and Byzantine Studies,* 50, 2010, s. 502.

[4] C. W., Blackwell, "Athenian Democracy: A brief overview", *Demos: Classical Athenian Democracy, The Stoa: a consortium for electronic publication in the humanites*, 2003, s. 3.

[5] Blackwell, 2003, s. 3.

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Aralık 2012 Cilt 14 Sayı 2 (289-300)

demosun yapısını ve rolünü artırmıştır ve bu demos organizasyonu tüm Helen tarihinde kullanılmıştır.[6] Kentin demos sınırları halk için duyurularla ilan ediliyordu. Tüm demoslar aynı yayılıma sahip değillerdi, nüfus yoğunluğuna göre ve demosların isteğine göre küçük ya da büyük olabiliyorlardı.[7]

Bütün bu demosu belirleyen anlamlar Grekçede kesin bir şekilde birbirlerinden ayrılmamaktadır. Halk ya da halkın bir bölümü, halk (vatandaş) meclisi, demokratik bir rejim ve köy, tüm bunların hepsi Grekçede Demos anlamındaydı.

2. DEMOS KÜLTÜ

Atinalılar kendi yönetim şekillerinin özgün olduğuna ve diğer yönetimlere model oluşturduğuna inanıyorlardı.[8] Halkın bu inancı rejimlerinin temel eleman olmasından kaynaklanıyordu. Atina halkı, Atina' yı Yunanistan' ın "yöneticisi ve merkezi" olarak, Atina kralını da "Yunanlılar' ın Kralı" olarak kabul ediliyordu. Bu düşüncelerin sonucunda Atina' da Demos Kültü doğmuştur. Atina bu kült için bir kutsal alana ve bir başrahibe sahipti. Atina Demos Kültü hakkında bilgi azdır, ancak kesin bilinen burada sadece demosa tapımın söz konusu olmadığıdır. Atina Agorası' nın dışında "Nympheler Tepesi" olarak anılan alanda, Demos Kültü Nympheler Kültü ile birlikte, MÖ. 5. yüzyıldan itibaren -daha açık bir deyişle Atina' da demokrasinin en parlak olduğu dönemde- tapım görmüştür. Atina Akropolisi' nde bulunan ve MÖ. 462 yılına tarihlenen yazıt Demos ve Nympheler kültünü kanıtlamaktadır. Nympheler burada Horai ve/veya Kharitler de olabilir.[9]

---

[6] *DS* II/1, s. 83.

[7] Pausanias, 1. 31, 1; Demosların içinde en büyük olanı Peloponnessos savaşı sırasında en azından 300 hoplit çıkarmış olan Akharnes demosu, en küçük olanı ise MÖ. 346-5 yıllarında 73 üyesi olan Halimonte demosu idi (Thukydides, 2, 19, 2; 20, 4).

[8] Thukydides, 2, 37, 1.

[9] *IG* I2 854; U. Kron, "Demos, Pnyx und Nymphennhügel" *AM* 94, 1979, 49-75; A. C., Smith, "Athenian Political Art from the Fifth and Fourth Centuries BCE: Images

MÖ. 4. yüzyılın ortasında Atina Demos' u Atina' nın dışında başka şehirler tarafından da tapım görmüştür. Demosthenes' in MÖ. 330 yılında yazdığı "Taç Hakkında" söylevinde (18.92) Thrakia Khersonesos' undaki Sestos, Elaius, Madytos ve Alopekonnesos şehirlerinin Atina' nın Demos' una ve Kharitler' e adakta bulunduklarını söylemesine dayanarak Atina' da demosun gördüğü saygıdan ve Kharitler ile birlikte tapım gördüğünden söz edilebilir. MÖ. 3. yüzyılda ise -243/2 yılında Arkhon seçilen- Eurykleides tarafından tanınan haklarla yeni, özgür ve demokratik Atina' da, "Demos ve Kharitler Kutsal Alanı" oluşturulmuştur.[10] Kutsal alan, Agora' nın batısındaki, "Kolonos Agoraios" tepesinin kuzey yamacındadır.[11] H. A. Thompson, Demos ve Kharitler kutsal alanının, işlevsel olarak Agora' daki Zeus Stoa' sına çok benzediğini, her iki kutsal alanın da Atina halkının minnettarlıklarını göstermek, özellikle şehrin özgürlüğü ve emniyetine katkıda bulunmak amacıyla yapılan hareketler için uygun alanlar olduğunu belirtmiştir.[12] Zeus Stoası MÖ. 4. yüzyıl ve erken 3. yüzyılda bu işe hizmet etmiş ve stoanın önündeki alan MÖ. 229 veya civarında Demos ve Kharitler kutsal alanının kuruluşuyla kalabalık hale gelmiştir. Thompson bu durumu, büyük olasılıkla şehrin yaşamında yeni bir *era*' nın başlangıcı olarak yorumlamış, yeni bir himaye için Zeus' un çocukları Kharitler' den daha iyi bir tercihin olamayacağını ve burada Kharitler personifikasyonunun gençlik, zarafet, çekicilik ve güzellik değil, minnettarlık olduğuna inandığını belirtmiştir.[13] Yeni kutsal alan geniş bir düzlükte, Dipylon' dan Agora' ya doğru görülebilecek şekildeydi. Kharitler' in ve demosun ortak bir kutsal alanda bir araya gelmesi bize özellikle demos kültünün kökenini gösteriyor. Kharitler' in demos ile birleştirilmesinin nedeni "Χάρις" kelimesinin anlamlarından bir tanesinin "minnettarlık" olmasıdır.[14] Minnet duygusunun

---

of Political Personifications", *The Stoa: a consortium for electronic publication in the humanites*, 2003, s. 14.

[10] Chr., Habicht, Studien zur Geschichte Athens in hellenistischer Zeit, *Hypomnemata*, 73, 1982, s. 84.

[11] F., Kolb, Agora und Theater, Volks-und Festversammlung, 1981, s. 47, Abb. 5.

[12] H.A., Thompson, "Building on the West Side of Agora", *Hesperia,* 6, 1937, s. 219.

[13] Thompson, 1937, s. 219.

[14] Bu anlam genellikle Attika yazıtlarından çıkarılmaktadır (*CIA* I. 23-24; II, 320).

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Aralık 2012 Cilt 14 Sayı 2 (289-300)

en çarpıcı kanıtı, Kharitler kutsal alanının -Aristoteles' in de bildirdiği gibi (*Etnique Nicomaque*, V, 85, 7)- kentin en hareketli yerinde bulunuyor olmasıdır. Atina' daki Demos' un Kharitler ile birlikteliğinde Atinalıların, yabancı hayır sahiplerine resmi teşekkürlerini ifade etmek gibi kamusal bir amacı da vardı.[15] Kharitler ve demos ortak kutsal alanı için ortak bir başrahip görevlendirilmişti.[16] Demos ve Kharitler' in rahibinin Dionysos tiyatrosunda ikinci sırada özel bir yeri vardı.[17] Bilindiği kadarıyla bunlar sadece *ephebe*[18] olmak için yapılan bayramlarda ve kurban törenlerinde burada oturuyorlardı.[19]

Atinalılar sonraları Demos ve Kharitler birlikteliğine Aphrodite' yi ve -kurtarıcıları olan Romalılar' a minnet borçlarını gösterebilmek için- yeni tanrıça Tanrıça Roma' yı da ilave ettiler ve Demos, Kharitler ve Tanrıça Roma için ortak bir rahip görevlendirildi.[20] Atina' da Agora' nın kuzeybatı köşesindeki "Aphrodite Ourania" olarak da adlandırılan tapınaktaki MÖ. 197/6 yılına tarihlenen büyük mermer altarda, "Aphrodite Hegemone, Demos ve Kharitler" yazmaktadır.[21] MÖ. 2. yüzyılın doksanlı yıllarında Aphrodite sadece aşk tanrıçası olarak değil, aynı zamanda politik rolüyle ilgili olarak Demos' un Hegemone' si olarak karşımıza çıkar.

3. DEMOS PERSONİFİKASYONU

Demos bir karakter olarak olasılıkla ilk kez MÖ. 424 yılında Aristophanes' in Şövalyeler (1111-18) oyununda görülmüştür. MÖ. 5. yüzyılın son çeyreğinde görsel sanatlarda demosun ilk personifikasyonu görülür. Personifikasyon Plinius' us söz ettiği (*HN* 35.69, 129) MÖ. *ca*. 420

---

[15] *LIMC* III, s.v. "Demos", s. 192.

[16] *CIA* II, 605, I. 50: τέμενος τοῦ δήμου καὶ των Χαρίτων (halkın ve Kharitler' in kutsal alanı). *CIA* II, 466, I. 5; 467, I. 7: ιερευς του τε δήμου καὶ των Χαρίτων (halkın ve Kharitler' in rahibi).

[17] *IG* II2, 5029a.

[18] Yetişkin erkek.

[19] *DS* II/1, s. 78; Hermann, 1965, s. 31-42.

[20] *CIA* III, 265.

[21] *IG* II2, 2798; Kolb, 1981, s. 47, Abb. 5.

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Aralık 2012 Cilt 14 Sayı 2 (289-300)

yılına ait Ephesos' lu Parrhasios' un resminde yer alır. Resim Atina Agorasında, olasılıkla Zeus Eleutherios Stoası' nda bulunuyordu. Bunu MÖ. 4. yüzyılın ortasından Euphranor' un ve MÖ. 4. yüzyılın ikinci yarısından Aristolaos' un resimleri (Plin. *NH* 35.137) izler. Plinius (*NH* 35.128) ve Pausanias' ın (1.3.3) söz ettiği -yine Zeus Eleutherios Stoası' ndaki- Istmia' lı Euphranor' un resmindeki demos canlandırması Parrhasios' un kopyalanması olarak değerlendirilir.[22] Demos bu resimde "Demokrasi" ve "Theseus" ile birliktedir. Pausanias' a göre resim Theseus' un Atinalılar' a politik eşitlik getirdiğini gösteriyor. Resimde Theseus Demokrasi' yi Demos' a veriyor veya Demokrasi Demos' u taçlandırıyordu.[23] Pausanias' dan öğrendiğimiz demos personifikasyonu içeren iki eser daha vardır; Leokhares tarafından yapılmış, MÖ. *ca*. 350 yılına ait Pireus' da yer alan demos heykeli (1.1.3)[24] ve Lyson tarafından yapılmış, Atina Agorası' nda Bouleterion' da yer alan bronz demos heykeli (1.3.4-5). Söz edilen personifikasyonlar Atina kenti demosuna ait idi. Demosthenes (18.92) Thrakia Khersonesos şehirleri Sestos, Elaius, Madytos ve Alopekonnesos halklarının, Atina Demosu' nu ve Boule' yi 60 talent değerinde altın bir çelenk ile onurlandırdıklarını ve Atina Demos' u ve Kharitler için -Makedonia yaklaşımlarına cevaben- bir sunak diktiklerini söyler. Söz edilen kentlerin adadığı –tarihi kesin bilinmeyen- anıtsal heykel grubunda Atina kenti demosu, Byzantion ve Perinthos kenti demosları tarafından taçlandırılıyordu.[25]

[22] Smith, 2003, s. 15.
[23] Smith, 2003, s. 12.
[24] *LIMC* III, s. 377, no. 8.
[25] *LIMC* III, s. 378, no. 36; Smith, 2003, s. 17, 19.

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Aralık 2012 Cilt 14 Sayı 2 (289-300)

Fig. 1 Glowacki (2003) **Fig. 4**

Plinius, Pausanias ve Demosthenes' den öğrendiğimiz -söz edilen- resim ve heykeller günümüzde bilinmemektedir. ΔΗΜΟΣ etiketleri ile güvenli bir şekilde tanımlanmış ve günümüze gelmiş ilk demos personifikasyonları ise kabartmalardır. Atina' da bulunmuş MÖ. *ca.* 350 yılına tarihlenen dekrette Demos -olasılıkla Boule ile birlikte- **(Fig. 1)**[26] ve MÖ. *ca*. 350-325 yılına tarihlenen bir onurlandırma yazıtında, Demos yanında Athena ve Herakles ile birlikte [Δ]ΗΜΟΣ ΑΘΕΝΑ ΗΡΑΚΛΗΣ şeklinde kabartmaların üst kısmındaki etiketler ile **(Fig. 2)**[27] bilinmektedir.

[26] Atina Epigraphical Museum 2791; *IG* II2, 160; *LIMC* III, s. 381, no. 69; K., Glowacki, "A Personification of Demos on a New Attic Document Relief", *Hesperia,* 72, 2003, s. 451, fig. 4.

[27] Atina National Museum 2407; *IG* II2, 4630; *LIMC* III, s. 379, no. 46; Glowacki, 2003, s. 452, fig. 6.

Fig. 2 Glowacki (2003) **Fig. 6**

Etiketli eserlerdeki demos ikonografisine dayanarak olasılıkla demos personifikasyonu içerdikleri düşünülen 30 civarında eser Atina Müzeleri' ndedir.[28] Bu eserlerden kuvvetle olası bir tanesi MÖ. 337/6 yılına tarihlenen dekrettir **(Fig. 3)**. Ayakta duran Demokrasi, tahtta oturan Demos' u taçlandırmaktadır.[29] Demos personifikasyonu ender olarak otururken gösterilmiştir. K. Glowascki, buradaki Demos ve Demokrasi' nin Atina Agorası Zeus Eleutherios Stoası' ndaki Euphranor' un duvar resminde yer alan Demos ve Demokrasi personifikasyonlarından kısmen ilham alınmış

[28] Akropolis Museum 2427, 2449, 2552, 2717, 2758, 3304, 6787, 7231; National Museum 1467, 1471, 1473, 1482, 2404, 2552, 2946, 2961, 2985, 2986; Epigraphical Museum 2796, 2798, 2809, 2811, 7024, 7155; Agora I 4224C, S 1139.

[29] Agora I 6524.

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Aralık 2012 Cilt 14 Sayı 2 (289-300)

olabileceğini ve Euphranor' un duvar resminin görsel sanatlarda iki personifikasyonu ilk kez yan yana göstermiş olabileceğini belirtmiştir.[30]

Fig. 3 Glowacki (2003) **Fig. 7**

[30] Glowacki, 2003, s. 454.

MÖ. *ca*. 325-317 yıllarına tarihlenen yazıtın kabartmasındaki -benzer örneği olmayan- betimlemede ise **(Fig. 4)** Demos, Eutaksia (düzenlilik) ile gösterilmiştir.[31]

Fig. 4 Smith (2003) s. 41

Eleusis' den bir kabartmadaki Demos imajı genç, sakalsız ve *himation* giymiş bir erkek figürü olup Eleusisli tanrıçalar Demeter ve Persephone ve şehrin tanrıçası Athena ile durmaktadır.[32] A.C. Smith, eğer Eleusis kabartmasındaki erkek figürü -O. Alexandri-Tzachou' nun belirttiği gibi-[33] Demos ise, -genç olmasına dayanarak- Athena şehri demosunu temsil etmediğini, Eleusis şehri demosu olabileceğini düşünmektedir.[34] MÖ. *ca.*

[31] Eutaksia, kabartmanın altında etiketlenmiştir. National Museum 2958; *IG* II2, 417; Smith, 2003, s. 23, no. 36.
[32] *IG* 3, 79.
[33] *LIMC* III, s. 378-79, no. 42.
[34] Smith, 2003, s. 24.

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Aralık 2012 Cilt 14 Sayı 2 (289-300)

350-300 yıllarına tarihlenen Attika Trakhones' de bulunmuş bir dekret kabartmasındaki etiketli demos figürü olasılıkla Aiksone demosu olarak bilinmektedir.[35] MÖ. *ca*. 430-420 yıllarına tarihlenen Eretria Ressamı' nın bir vazosunda ise ΔHMΩN etiketli erkek figürü Delos, Euboia ve Lemnos personifikasyonlarıyla dans etmektedir.[36]

4. SONUÇ

Atina demosunun personifikasyonları MÖ. 5. yüzyılın son çeyreğinden itibaren en erken örneklerini Pausanias, Plinius ve Demosthenes' in anlatımlarıyla öğrendiğimiz resimler ve MÖ. *ca.* 350 yılından itibaren günümüze gelmiş en erken örnekler olan kabartmalar ile bilinmektedir. MÖ. 4. yüzyılda Atina' da kamusal sanattaki demos personifikasyonun demosa saygıyı gösterdiğini söyleyebiliriz. Görsel kaynaklarda Atina demosu genellikle yaşlı, sakallı, *himation* giymiş, sıklıkla değneğine dayanmış veya ayakta, ender olarak oturur durumda tipik bir Atina vatandaşıdır. Demos bu form ile meclis tarafından onaylanmış kararnamelerin yer aldığı yazıtlı birçok kabartmada temsil edilebilir ve onurlandıran bir kişi olarak, Demeter ve Persophone gibi tanrılar ile Atina şehrinin kurucu kralı Theseus gibi mitolojik tiplerle veya Demokrasi, Boule, Eulaksia gibi bir başka personifikasyon ile gözükmektedir.

Yunanistan' da Atina demosundan başka Eleusis, Aiksone ve Troizen gibi lokal demoslara ait personifikasyonlar da bilinmektedir. Bu personifikasyonların Atina demosundan farklı olarak sakalsız, genç bir erkek tipi de olabilecekleri gözlenmektedir. Söz edilen demosların dışında Troizen, Samos,[37] Byzantion ve Perinthos gibi yabancı şehirlerin demoslarının da personifikasyonları bilinmektedir. Byzantion ve Perinthos kentlerinin demosları Atina kenti demosu tarafından taçlandırılarak gösterilmiştir.

Demos personifikasyonun -genç bir erkek figürü olarak- Roma İmparatorluk dönemi boyunca da popüler olarak kullanımının sürdüğünü bilmekteyiz.[38]

---

[35] Smith, 2003, s. 25, no. 2.
[36] Warsaw 142458; Smith, 2003, s. 19, no. 8.
[37] Smith, 2003, s. 26.
[38] *LIMC* III, "Demos", s. 375-82.

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Aralık 2012 Cilt 14 Sayı 2 (289-300)

KAYNAKÇA

Blackwell, C. W., *"Athenian Democracy: a brief overview" Demos: Classical Athenian Democracy, The Stoa: a consortium for electronic publication in the humanites*, 2003, s. 2-57, www.stoa.org (21 Haziran 2011).

CIA, Corpus Inscriptionum Atticarum.

DS, Daremberg, Ch.- Saglio, Edm., *Dictionnaire des antiquites Grecques et Romaines*, 1963, II/1, s.v. "Gratiae" 1658-1667.

Glowacki, K., "A Personification of Demos on a New Attic Document Relief", *Hesperia*, 72, 2003, s. 447-466.

Habicht, Chr., Studien zur Geschichte Athens in hellenistischer Zeit, *Hypomnemata*, 73, Göttingen 1982.

Hansen, M. H., "The Concepts of Demos, Ekklesia, and Dikasterion in Classical Athens", *Greek, Roman, and Byzantine Studies*, 50, 2010, s. 499-536.

Herrmann, P., "Antiochos der Grosse und Teos", *Anadolu*, 9, 1965, s. 29-159.

IG, Inscriptiones Graecae.

Kolb, F., *Agora und Theater, Volks-und Festversammlung*, 1981, Berlin.

Kron, U., "Demos, Pnyx und Nymphennhügel", *AM*, 94, 1979, s. 49-75.

LIMC III, 1986, s.v. Demos (O. Tzachou-Alexandri)

Raubitschek, A. E., "Demokratia", *Hesperia*, 31 (3), 1962, s. 238-243.

Smith, A. C., "Athenian Political Art from the Fifth and Fourth Centuries BCE: Images of Political Personifications", *The Stoa: a consortium for electronic publication in the humanites*, 2003, s. 1-78 www.stoa.org (29 Haziran 2011).

Thompson H. A., "Building on the West Side of Agora", *Hesperia*, 6, 1937, s. 1-226.

Wycherley, R., *The Literaray and Epigraphical Testimonia, Athenian Agora III*, Princeton 1957.